

RPR

BIBLIOTECA CENTRALA
A
UNIVERSITAȚII
DIN
BUCUREȘTI

~~B.~~
No. Curent **8319** Format.....

No. Inventar **88165** Anul.....

Secția..... Raftul.....

8319

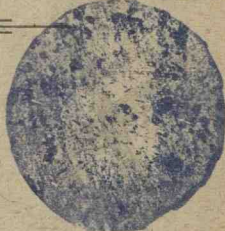
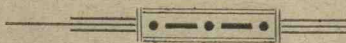
10732.

N. IORGA

== **BALADA** ==
populară românească

— ORIGINEA ȘI CICLURILE EI —

*Pânză
Rosie*

VĂLENII-DE-MUNTE

TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMĂNESC», SOCIETATE PE ACȚIUNI

1910.

C105413²

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ

BUCUREȘTI

COTA

88 165

4955

1956

RC 27/03

B.C.U. Bucuresti

C105713

In. 10048

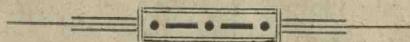
B 70914

N. IORGA

==== **BALADA** ====
populară românească

— ORIGINEA ȘI CICLURILE EI —

VĂLENII-DE-MUNTE

TIPOGRAFIA «NEAMUL ROMĂNESC», SOCIETATE PE ACȚIUNI

1910.

BALADA POPULARĂ ROMĂNEASCĂ.

— ORIGINEA ȘI CICLURILE EI —

I.

Poesia populară se poate trata din punctul de vedere estetic, admirîndu-i-se frumuseța sau osebindu-se însușirile care alcătuiesc caracterele acestei frumuseți. Dacă e vorba numai de apreciere, firește că, fiind chestie de gust, unei aprecieri lăudătoare i se poate opune alta în care să se cuprindă critica cea mai aspră orî chiar cea mai pătimașă.

Poate fi vorba însă și altfel de poesia populară. Iubirea pentru dînsa o poți face să fie simțită la fiecare frasă, dar nu pentru a o proclama, scrii sau vorbești. Din acestălalt punct de vedere, și el foarte legitim, ai înaintea de toate dorința de a ști, printr'o cercetare metodică, al cării scop e aflarea unui adevăr, relativ sau netăgăduit, pe care apoi să-l înfățișezi într'o dezvoltare logică, care sînt rosturile, categoriile, tipurile poeziei populare, în ce împrejurări s'a alcătuit fiecare din ele și întru cît ea oglindește aceste împrejurări. Pe urmă, neapărat, se poate studia fiecare din aceste categorii din punctul de vedere al ritmului, al rimei, al epitetelor ș. a. m. d.

Poesia populară înseamnă poesia cunoscută, răspîndită, cîntată, repetată, iubită, amestecată cu viața înainte de a fi scrisă și care putea să nu fie scrisă și care, chiar cînd e scrisă, nu e scrisă de aceia cari au făcut-o și au cîntat-o, ci de alții, cari sînt prinși de curiozitatea artistului ori a omului de știință față de dînsa. Adese ori mai veche decît răspîndirea deprinderii de a scrie la un popor și mai totdeauna mărgenită la aceia cari nu obișnuiesc a scrie și pentru cari chiar, pentru *cetirea* căroră nu scrie nimeni, ea satisface în forme care-i sînt particulare, care pot părea naive, simple, stîngace, dar care se pot ridica, în parte și de aceia, până la cea mai superioară și autentică frumuseță, nevoia sufletului popular de a-și rosti musical sentimentele cele mai firești ale omului, precum și de a păstra amintirea acelor împrejurări care l-au atins și frămîntat mai mult.

Cine a făcut poesia populară? «Poporul.» Poporul, luat în miile sale de oameni, poate însă numai recunoaște felul său de a fi în poesia pe care o primește și o păstrează, ducînd-o, cu multe adausuri și schimbări locale și personale, de-a lungul veacurilor. Unul singur a trebuit să afle însă cîntecul. Acel unul singur avea nevoie de dînsul pentru iubirea, dorul, jalea, blestemul lui de atunci, și el nu înțelegea să păstreze vre-un drept de stăpînire asupra cîntecului pe care oricine-l putea întrebuița pentru o simțire asemenea cu a lui, cum el însuși ar fi făcut-o dacă ar fi găsit cîntecul ce se potrivea cu starea lui de atunci în gura altuia. Sau, dacă e vorba de baladă, unul singur, un lăutar din vremuri, a găsit-o în mîntea sa la masa unui Domn și în acea vreme de amintire tare, fiindcă nu era carte s'o sprijine,

se găsea alții de tagma lui, cari o prindeau îndată pentru a o putea cînta la alte ospete, cînd Măria Sa ar fi cerut, între păhare, să i se spuie ceva despre cele ce au fost pe vremuri cu cei cari au stat în același Scaun și au luptat pe aceleași plaiuri. Astfel cu vremea se amestecau ani, faptele, oamenii și abia dacă se mai cunoștea ceva din faptul primitiv în ciudata împleticire poetică, în care tot mai multe note populare se amestecau. Despre *baladă* e vorba în aceste studii.

II.

Ospetele Domnilor noștri, ospete solemne, un fel de serbări naționale, sînt firești și deci foarte vechi. Analele slavone ale lui Ștefan-cel-Mare le pomenesc și ele, la capătul biruințelor moldovenesti. «Atunci făcu ospăț mare Mitropoliților» — adică episcopilor — «și vitejilor» — deci cavalerilor — «săi». «Făcu atunci ospăț mare Mitropoliților și vitejilor săi și tuturor boierilor săi, de la mare până la mic, și multe daruri a dăruit atunci la toată oastea lui, și a fost lăudat Dumnezeu pentru cele ce au fost... Acolo făcu Ștefan Voevod ospăț mare Mitropolitului și episcopilor și boierilor săi și la toată oastea sa, și mulți viteji a făcut atunci și daruri multe a dăruit atunci și veșminte de mult preț boierilor săi și vitejilor și la toată oastea sa, și pe toți îi trimetea după cuviință acasă la ei și-i învăța să laude și să binecuvînteze pe Dumnezeu, căci de la Dumnezeu erau cele ce au fost ¹...»

¹ Bogdan, *Cronici inedite*, pp. 38 și urm. După luarea Chiliei se pomenește numai de slujba bisericească, iar după lupta din Codrul Cozminului se reproduce întocmai mențiunea de la 1418.

Oricum, n'avem cîntece de-atunci. În zădar a căutat Alecsandri să înlocuiască această lipsă cu baladele sale din epoca lui Ștefan-cel-Mare, plămuit de cărturari, a căror alcătuire, meșteșugită ca formă, dar ușoară de recunoscut de orice spirit critic, am lămurit-o aiurea ¹. În zădar a crezut și Hasdeu că găsește însuși cîntecul de luptă al lui Ștefan în cutare manuscript, care nu e din acest timp și nu cuprinde decît o încercare de condei a vre unui călugăr, — dacă este și aceia. Totuși de sigur că românește, și nu în limba Statului său a Bisericii, în slavona rămasă totdeauna străină, cîntău *alăutarii*, *ziceau* faptele de vitejie care abia se îndepliniseră, cum nici cîntăreții de la Curtea panonică a lui Attila nu făceau hexametri latini pentru a slăvi stăpînirea marelui rege al stepii.

Cînd Mihaï Viteazul își făcu intrarea 'n Bălgradul Ardealului, lăutari mergeau lîngă el, după mărturia cronicarului ungar contimporan, Szamosközy, copiat apoi de Bethlen Farkás, și cîntecele lui nu puteau cuprinde, într'o asemenea zi, altceva decît povestire isprăvită îndeplinite ori amintirea celor pe care alți Domni romîni le săvîrșiseră pentru a nu peri în veac. Pe lîngă trîmbițe, tobe, fluiere se auziau altfel în fruntea alaiului glasuri românești slăvind faptele noastre de război. Cu întovărășire de cobze Țigani și lui Vodă ziceau balade.

Peste treizeci de ani Paul Strassburgh trecea pe la noi. Se opri la Curtea lui Leon-Vodă, în oastea căruia se mai aflau veterani de-ai lui Mihaï. I se făcu multă cinste și, între altele, el putu să audă, în dru-

¹ Istoria literaturii românești în veacul al XIX-lea, III.

mul spre Giurgiu, nu numai trâmbițași și toboșari sunînd din pădurile vecine, dar și «cobzarî și cîntăreți»¹ cari ziceau românește cîntece bătrînești, cît li lua gtra².

Cînd, ceva mai târziu, Patriarchul Macarie de Antiochia, cu secretarul său Pavel din Alep, veniră la Curțile Domnilor noștri, eî luară parte la multe mese oficiale, fără să audă însă, fie în Iașii lui Vasile Lupu, fie în Bucureștii lui Matei Basarab, cîntec popular. Nicî, cîm din Ajunul Crăciunului musicanții lui Matei-Vodă merseră pe la boierî și Vlădicî, cu lăutele, tobele, fluierule, pentru a li ura astfel serbătorî fericite³, călătorul nu auzi răsunînd accentele baladei, orî n'a crezut cu cale să însemne acest amănunt în descrierea sa⁴. Nicî trimesul ardelean la nunta Mariei, fiica lui Vasile, cu cneazul Radziwill, nu știa decît numai de «musicî și jocuri», iar nu de cîntece bătrînești anume⁵.

Dar cînd, în tulburările care începură 'ndată dincolo de munți, oști românești luptau pentru un Crai împotriva celuilalt, lăutarî ziceau lîngă steaguri «viersul fetei care și-a pierdut caprele în munți»⁶. Și Andreiaș Frank din Sibiiu, aflîndu-se la dieta din Oșorhei, cînd intrară ai noștri călări, a putut să audă că,

¹ *Citharoedi et musicorum chorus.*

² «Qui valachica lingua patrium carmen pleno gutture cantabant»; — și în Cipariu, *Archiv*, p. 14.

³ *Călătoriile Patriarhului Macarie*, trad. Emilia Cioran, p. 82.

⁴ Tobe, trîmbițe, fluierule la masa domnească se pomenesc și la p. 85. Și la danțul pomenit la p. 106 se vorbește de «fluierule și alte unelte musicale». V. și p. 138.

⁵ ȘincaI, III, pp. 67-8.

⁶ *V. Mon. Comititalia Transylvaniae*, XII.

pe cînd musica militară a lui Ioan Kemény Calvinul înălța cu evlavie un Psalm, din ceata lui Constantin-Vodă Șerban răsuna plîngerea fetei ce nu-și putea găsi caprele. — cine știe ce poveste întretesută în balada trecutului nostru ¹.

Cînd, către 1670, Dosofteiu prefăcu Psaltirea în versuri, ceia ce-l îndemna la cîntecul sfînt, pe care-l prefăcea în românește nu fără adausuri, erau și aceste balade, al căror ritm se datorește însă numai meșteșugului său. Cînd, după fuga lui Constantin-Vodă Cantemir, marele Crai al Poloniei Ioan Sobieski petrecea în Iași dînd ospețe ostașilor săi, el parodiă obiceiul cîntecelor de vitejie ce se spuneau la masa Voevozilor, cînd începea să cînte în batjocura celui ce-și părăsise Scaunul :

Constăntine, fugi bine (*sic*),
Nici ai casă, nici ai masă,
Nice dragă jupăneasă... ².

Tot pe atunci, cîntecul bătrînesc găsește cea d'întăiu prețuire a lui de istoricul cel mai bine pregătit al timpului, Constantin Stolnicul Cantacuzino, care, căutînd să-și adauge din toate izvoarele informație asupra trecutului românesc, se gîndește și la acesta. Nu află însă ce-i trebuia, și el scrie decî cu despreț că «nici den cîntecele carele vestesc de vitejii aū de alte fapte ale Domnilor și altor vrednici oameni ce aū lucrat, care-i după la lăutari și după la alți cîntători auzim, putem ști cevași, ales că și acelea nu numai ce, aū laudă mai mult, aū hulesc, decît

¹ Șincai, III, p. 124.

² Dimitrie Cantemir, *Vita Constantini Cantemyrii*, p. 43.

cele ce este a fi, ci și foarte împrăștiat și prea de scurt pomenesc lucrul, și fără de nicio orînduială sau tocmeală¹.» Însemnată notiță și din două alte puncte de vedere: ea arată că nu numai lăutarii, ci și «cîntătorii» romîni, sătenî, știaū cîntece bătrînești și că, pe lîngă lauda vitejei Domnilor cari le cereaū la masa lor, erau și de acelea care satirisaū Domniile rele și veșniciaū ura cu care un timp încunjurase ființa stăpînitorului.

Cronica lui Neculce, boier moldovean din generația care urmează pe a lui Cantacuzino, cuprinde și o «seamă de cuvinte», un număr de adausuri la vechea tradiție istorică a Moldovei. Povestitorul n'a putut avea nicio mărturie scrisă înaintea ochilor. El a trebuit să ia decî aceste știri din graiul poporului. Acesta păstrează oarecare amintiri, de obicei foarte șterse și amestecate, despre faptele de demult. Dar nu de aici a luat Neculce știrile sale. E de ajuns a observa cu luare aminte tonul, caracterul, țesătura lor, acea notă sentimentală, romantică, prin care se deosebesc cele mai multe, pentru a recunoaște de unde vin. Hatmanul lui Vodă Cantemir le-a cules, vădit, din cîntecul bătrînesc, pe care de-atîtea ori, la mese domnești ori în drumuri de ostaș, a avut prilej să le audă. Și îngăduința lui față de cei cari nu vor crede — «ce cine va vrea să le creadă, bine va fi, iară cine nu le va crede, iarăși bine va fi; cine cum îi va fi voia, așa va face»² — ne ajută oarecum să recunoaștem aceasta. Astfel decî, din baladă vine povestea clădirii mănăstirii Putna,

¹ *Operele lui Constantin Cantacuzino*, București, 1901, ed. Iorga, p. 65.

² Kogălniceanu, *Letopisițe*, II, p. 178.

cu săgetarea lui Ștefan-Vodă «dintr'un vîrf de munte» și cu săgețile copiilor de casă, din care una ajunge prea departe și aduce moartea arcașului tînăr ce îndrăznise prea mult; de acolo legenda aceluiași mare cîitor al Moldovei pe care o mamă eroică nu-l lasă să între în cetatea Neamțului după înfrîngere, «ce să se ducă în sus, să strîngă oaste, că izbînda va fi a lui»; apoi povestea sihastrului Daniil, care sfătuiește pe Domnul, prins de îndoială, să nu închine țara la Turci; și povestea despre Purice care se face «moviliță» ca să aibă cum încăleca Ștefan rămas pe jos, și aceia a lui Purcel care ara Dumineca în marginea Vasluiului cînd Vodă, pe atît de evlavios pe cît de viteaz, se gătia a merge la biserică; poate și amănuntele despre suferințele Leșilor înju-gați după strașnica lor înfrîngere la Dumbrava-Roșie să aibă această origine, cum o aū, de sigur, «cuvintele» despre Petru pescarul care visează la Domnia Moldovei și visul i se împlinește, despre popa din Piatra care-l săgetează în fugă, despre saltul Sultanului peste trupul lui Rareș «culcat la pămînt, învălit într'un haraiū», și, mai târziu, despre fata lui Radu-Vodă fugită cu o slugă și pe care domnescul ei tată o află «la fîntîna ce se cheamă Fîntîna Cerbului, lîngă podul de lut».

Ceasul de peire venise, de altmînterea, încă de mult pentru balada de ospețe domnești. Dimitrie Cantemir, care arată ceremonialul din Moldova, ca și secretariul venețian Del Chiaro, de la care putem afla pe al Țerii-Romănești, nu-l mai cunosc. «Musică de țară», «musică turcească», acestea se aud singure la masă, pe cînd afară tunurile bubuie. Ceremonialul împărătesc constantinopolitan a pătruns acum și la

noi, și astfel de vechi datine nu se mai potrivesc cu zădarnica măreție fără temeiul a timpurilor nouă. Bătrînul răzăș Constantin Cantemir, care va fi auzit multe cîntece în rătăcirile lui de ostaș sărac, orî, dincolo, Antonie-Vodă din Popești, alt bătrîn de țară, care cunoștea însă prea puțin oastea și n'avea cu ce întinde, în sărăcia și zgîrcenia lui, mese mari, — aceștia vor fi fost cei din urmă Domni cari să se fi bucurat de «lăutari» și «cîntători».

Într'o formă cărturărească, datorită unor boierinași întruptați cu cultură, se înfățișează cîntecele, mai nouă, despre moartea Brîncoveanului, despre luarea Hotinului în 1769, despre arderea Galaților în același an, despre tăierea în 1778 a boierilor Bogdan și Cuza și în sfîrșit despre moartea generalisimului rus Potemchin ¹.

III.

Cu balada a început, în Apus și Răsărit, adunarea poeziei populare. «Rămășițele din poezia veche» ale episcopului scoțian Percy samănă cu cîntecele noastre bătrînești, și rostul lor fusese același — a păstra o tradiție istorică nescrisă; și chipurile, faptele trebuiau să se potrivească, vechea noastră viață de munți și văi, cu Voevozi în luptă, fiind asemenea cu viața «Muntenilor», highlanderilor, din «părțile înalte», ale Scoției, unde se trăia viața de familie, de *semintie* (clan) în același fel ca și la noi. Și viața spaniolă de «margene», — tot lupte cu Păgini ce stau în

¹ V. *Ist. lit. rom. în secolul al XVIII-lea*, II, p. 463; cîntecul despre peirea Galaților, în *Convorbiri Literare*, IX.

preajmă acolo ca și la noi —, care se oglindește în *romancerul*, culegerea de romane anonime populare, din care se ivește chipul lui Cid, *sidul*, Domnul «luptător», nu e departe ca obiceiuri de vechea viață românească, și pentru noi comoară de cîntece din popor a marelui cugetător *Herder*, care înțelegea să facă a se cunoaște *popoarele* prin aceste «glasuri» ale lor¹, e mai aproape de suflet decît pentru alți cetitori.

În sfîrșit cînd, la *Sirbi*, *Vuc Caragici* dă la lumină, în Viena, balade², în care se cuprind povești de iubire, de luptă, de răzbunare, de blestem, manifestare artistică a unui popor focos, neastîmpărat, viteaz, aceste cîntece bătrînești ale vecinilor de peste Dunăre sînt în cea mai strînsă legătură cu ale noastre³. Peste puțin cîntecul popular balcanic, de care se ține al nostru așa de mult, confundîndu-se adese ori cu el în ce privește unele categorii de subiecte, se înfățișează și în forma greacă, dată de *filelenii* franceși din timpul războiului dramatic pentru independența Eladei, *Fauriel* și *Marcellus*. Mai târziu numai, prin culegeri făcute în Bulgaria chiar, s'a cunoscut balada celorlalți vecini slavi de peste Dunăre, cu care până acum numai *G. Dem. Teodorescu* a asemănat poesia noastră narativă.

Cînd s'aŭ cules mai întăiu la noi *cîntece*, alegerea a căzut asupra celor de dragoste și dor, care necon-

¹ *Stimmen der Völker*.

² *Srpsche narodne pjesme*.

³ Culegerea lui apare la 1814; ediție nouă 1841-6, 1863-6; cea mai nouă, Belgrad, 1891 și urm. *V. Steph. M. Okanowitsch*, *Die serbische Volksepik im Dienste der Erziehung*, teză de doctorat la Iena, 1897, p. 29 și urm.

tenit, în veacul al XVIII-lea, înrîurit de poezia erotică din Apus, au fost cerute și bine plătite de boieri, la mesele lor de familie și la petrecerile lor între prieteni. În hîrțile lui Nicolachi și Iancu Văcărescu sînt astfel de bucăți copiate după lăutari. Cam pe același timp Barbu Paris Mamuleanu se inspiră de cîntecele de beție ale poporului în prelucrările sale care nu sînt lipsite de haz și chiar de foc. Până la prefacerile, imitările și născocirile frumoase ale lui Alecsandri, un singur om avuse în mîna balade românești, pe care nu le culesese el: Gheorghe Asachi, care le copiasă de la Caragici, cu care avusese prilej a se întîlni pe vremea cînd petrecea și el în Viena. Și culegerea maramurășeană din 1821, care se păstrează în biblioteca de parohie¹ din Cornești cuprinde, după cît se pare, numai bucăți lirice.

După Alecsandri se îndreaptă preotul bucovinean Marian, care schimbă însă prea puțin²; mai largă e partea de adaus la tînărul student ardelean At. Marienescu. Cu G. Dem. Teodorescu, om din altă generație, dacă e rare ori gust în redarea poeziei populare, și mai niciodată critică, se vede tendința, netăgăduită, de *autenticitate*, care nu merge însă așa de departe încît să tăgăduiască *adevărul* baladei lui Alecsandri, pe care criticul evreu Schwartzfeld a atacat-o din alte puncte de vedere decît al *construcției* cîntecului bătrînesc. Balade maramurășene, din acel Ținut, *din fericire* rămas în urmă și în această privință, în cîntarea lui, s'au dat cu pricepere de păr. Tit Bud în culegerea sa tipărită de Academia Romîna. Culegerea d-lui N. Mateescu din

¹ V. Birlea, *Inscriptii*, în *Studii și doc.*, XVII, p. 76 și urm.

Rîmnicu-Vilciî are marele merit de a fi reprodus exact balada păstrată credincios, în toată frumuseța și puritatea ei veche, de țeranii vilcenî și argeșeni, și ei dintr'un Ținut ferit de prea multe atingeri. Iar în bucățile, multe și felurite, pe care le dă învățătorul *Sucevean*, din Moldova muntoasă, din ocrotita vale a Bistriței, cu țeranî încă dirji și mîndri, se poate prinde *decăderea*, prin confuzie și vulgaritate, a baladei.

IV.

Tendința lui Alecsandri era să dea neamului nostru, pentru mărirea lui în străinătate și îmbărbătarea lui înăuntru, un ciclu desăvîrșit de legende eroice, care, începînd cu Bogdan, descălecătorul Moldovei, să se mîntuie numai cu Constantin Brîncoveanu, alcătuiind astfel o istorie epică a Domnilor. Ea ar fi corespuns astfel părții mai vechi și cu mult celei mai însemnate din poesia narativă a vecinilor Sîrbi.

Am arătat în altă parte cum a procedat el, nu ca falsificator, precum s'a pretins pe urmă de învierșunatul său critic evreu, ci ca patriot care, într'o vreme lipsită de critică și bogată în mistificări nevinovate, într'o vreme stăpînită de scopurile estetice ale romantismului, a crezut că folosește nației sale. Mistificarea lui a reușit, nu numai în străinătate, unde traducerile, fără a fi, pe departe, așa de multe ca ale baladelor sîrbești, n'a lipsit, dar și în țară chiar, unde până dăunăzi, până astăzi chiar, în cele mai multe cercuri, poesia populară se caută, se recunoaște și se admiră în Alecsandri.

Nu e greu a se dovedi că marele poet al genera-

ției revoluționare nu s'a mulțămît numai a împodobi, a adăugi, a curăți, ci a creat de-a dreptul, din mintea lui, stăpînită de anume idei contemporane, cu sau fără basa unui element popular autentic, balade care sînt ale lui și numai ale lui. Ele trebuie, toate, despărțite de comoara eposului popular pentru a le încorpora, ceia ce n'a făcut nici poetul, care credea în durată iluziei ce produsea, nici alții după dînsul, la opera originală a lui Alecsandri.

Dar se pune întrebarea: Balada populară, în legătură cu viața, cu faptele, cu biruințele și iubirile Voevozilor, se poate ea caracteriza mai de aproape?

Această baladă nu e doar fixată odată pentru totdeauna. Ea trăiește în vremuri și după vremuri, în oameni și după oameni. E nouă cu fiecare om nou care o cîntă, și trebuie să fie adevărată și pentru fiecare epocă nouă care o ascultă. Ea primește idei, cunoștințe, sentimente, fapte, străine vremii în care s'a născut pentru împodobirea unui ospăț domnesc pentru pomenirea unei isprăvi de vitejie. Nu se poate găsi un meșter așa de mare în osebirea horbotei de urzeală, încît să poată statornici tot ceia ce e mai vechiu, mai autentic într'o baladă, să tragă din nou contururile care s'a tot șters cu timpul.

Balada se cîntă, sau, mai bine, se zice. *Zicerea* aceasta e o recitare melodică. Putem spune că partea de cîntec întovărășește partea de poezie, o rechiamă în minte—căci altfel omul nu e în stare a da nimic—, o întreține, îndemnînd și încălzind pe «zicător», o adaugă și o preschimbă însă, prin căldura creatoare care-l cuprinde pe acesta încetul cu încetul.

O rimă prea netedă, repetată la fiecare păreche

de versuri, ar fi o piedecă. Prea s'ar cere mult de la acela care zice, dacă ar fi să știe pe de rost atâtea balade. De fapt sînt rime pe care le întilnești în același cîntec dat de oameni deosebiți. Ele sînt niște cuceriri tehnice așa de însemnate, încît nu se pot uita lesne. Plac prea mult pentru a nu se opri în amintire. Și ele sînt de folos, slujind ca niște puncte de orientare și regăsire.

Iar între dînsule se deapănă balada, în sunetul încet, discret, umbrit al cîntecului, nu în saltul eroic al rimelor îndrăznețe, ci lunecînd de la un vers la altul pe forme comune verbale, care se pot înlocui cu cea mai mare ușurință. Cîntecul dă ritmul, el statornicește lungimea și felul versului, peste rimele cele mai dese, care se preschimbă neconținut între sine, povestea se desfășură, bine ritmată, potrivită pe deplin cu acel cîntec călăuz și tovarăș, care merge el înaintea și face ce vrea din ce vine după dînsul; iar, din loc în loc, fulgeră o rimă rară, arătînd cîntărețului că nu s'a înșelat, că, da, acesta e drumul cel bun, că, fără a merge tocmai pe tocmai în urmele înaintașilor săi, el a atins punctul care trebuia atins și de unde calea se lămurește mai departe.

Cetiți prefata culegerii învățătorului Vasiliu, urmăriți cu ochiū critic baladele culese de dînsul de la o rudă care, odată cu bucuria de viață și lipsa de nevoi a tinereței, zicea, dar acum, nevastă cu multe năcazuri, nu mai zice, orî de la un bătrîn care a trebuit să fie *cultivat*, curtenit, ispitit la cîntec, ca să mai încerce cu bietul lui glas stîns ceia ce-l făcuse cunoscut și de laudă cînd era un flăcău voinic. Veți avea, pagină cu pagină, rînd cu rînd, ilustrația celor spuse aici.

Dar anume tipuri se pot alege din comoara neorînduită și de valoare inegală pe care ni-a dat-o iubirea de frumuseță a poezilor, curiositatea de viață originală poporală a romanticilor, ambiția orî dorința de-a folosi a cărturarilor în apropiere de popor, tendința de-a ajuta la întemeierea unei științi nouă a folcloriștilor, culegînd și reproducînd, de la bătrîni, de la femei, de la Țigani — ca G. Dem. Teodorescu, care scrie supt dictarea Șolcanului, «lăutarul Brăilei», — după un sistem orî după altul, cum se întîmpla, în lipsa unui îndreptariu și a unei discipline. Aceste tipuri trebuiesc statornicite pentru a ne putea îndrepta în sfîrșit prin haosul de frumuseță și trivialitate, de autenticitate și cîrpeală care ni stă înaintea. Numai după ele se mai poate încerca o clasare, o gradație, și se poate face în adevăr ceva care să sâmene cu o restituire.

V.

M.S.

Le aflăm și în balada domnească. Dar în măsură foarte scăzută, între altele și pentru că numai din cîteva Ținuturi: Vîlcea, Muscelul, Vrancea, Suceava, Neamțul, Dobrogea, unde balada a fost mai mult adusă din sus, de la munte, avem culegeri. Și, al doilea, pentru că adunarea ei a fost foarte tîrzie, nu, ca la Sîrbi, într'un timp cînd mai dură epoca vieții fără Stat și fără școală, și care acolo mai trebuia să fie destul timp și pînă astăzi nu s'a isprăvit pretutindenî, ci după ce această viață patriarhală făcuse loc vieții călăuzite și stăpînite de sus, după alte norme decît cele străvechi, ale tradiției naționale.

La începutul veacului al XVI-lea o Sîrboaică din neamul stăpînitor al Despoților, ale căror fapte le cîntă o epocă întregă a epiceii lor naționale, ajunge Doamna Țerii-Românești, ca soție a lui Neagoe-Vodă. Pe acel timp cîntecul bătrînesc era încă deosebit de căutat la vecinii noștri de peste Dunăre, și călătorii apusenii mai atenți, ca Benedict Curipeșicî, Verancsics și Gerlach, spun anume, numai după cutreierarea cîtorva sate din cale, că se mai pomenește numele eroilor baladei sîrbești¹. Dacă și la începutul veacului următor «Sîrbi cîntăreți străbăteau cu guzla lor toată Polonia și cîntau la Curțile nobililor poloni, și anume a Cazacilor din Rusia Mică», fel de fel de cîntece despre isprăvile eroilor sîrbi și poloni², ni putem închipui lesne că astfel de oaspeți, bine primiți și ascultați cu bucurie, pe alocuri nu fără duioase lacrimi de dor, de Doamna țerii, nu vor fi lipsit la Curtea lui Neagoe-Vodă cel înțelept, care prețuia însuși așa de mult și cultura slavo-bizantină. Cînd ruda Miliței, «Despina»³ Elena, ajunsese tovarășa lui Petru Rareș, Domnul moldovenesc, aceasta nu va fi rămas iarăși fără înrîurire asupra trezirii legendelor despre Ștefan-cel-Mare și chiar despre Bogdan vîntorul care întemeiasă Moldova.

Căci, în adevăr, nu poate fi fără însemnătate faptul că niciun cîntec bătrînesc muntean nu știe despre ctitorii și războinicii cari stăpîniră în Argeș, Cîmpulung și Țirgoviște prin veacul al XIV-lea și al XV-lea. Mircea-cel-Bătrîn a trecut, cu toate isprăvile lui, fără

¹ Thomir R. Gjorgjevič. *Zur Einführung in die serbische Folklore*, Viena, 1902, pp. 5-6.

² *Ibid.*

³ Fată de Despot.

urmă în sufletul poporului. Cruzimea lui Vlad Țepeș a lăsat anecdote grozave pentru povestirile Sașilor și Rușilor, iar pentru noi nu, cu tot bogatul material tragic, potrivit pentru strălucite desvoltări epice, pe care viața și fapta lui cruntă îl cuprinde. Frământările Domnilor din cetatea Dîmboviței cu Ștefan-cel-Mare și povestea de dragoste furtunoasă a Doamnei Maria, fiica frumosului Radu, n'a făcut să tremure coardele vre-unei alăute. Nicî bunătatea, cucernicia de Patriarh a blîndului Vodă Radu, care, dus în căruță, străbătea sate și ȋrguri împărțind dreptate, n'a fost lăudată la ospete în viersul, întovărășit de *alăută*, guzla națională, a vechilor noștri «zicători».

Neagoe apare, cu toată slaba lui însemnătate, ca întăiul Domn care s'a învrednicit de cinstea, nemuritoare și ea, a cîntecului. Precum Moldovenii cîntău, în legătură cu balada, cunoscută, a Sîrbilor despre întemeierea cutăruî din orașele lor vestite, povestea arcașilor cari prin săgețile lor aū hotărit unde va fi Putna, mănăstirea lui Ștefan-cel-Mare, astfel la Muntenii a răsărit, după faptul, impresionant pentru popor, al sfințirii mănăstirii de la Argeș, o baladă asămănătoare, un alt cîntec de mănăstire nouă, de mare cîtorie domnească¹. Ca adaus la cîntecul moldovenesc al căruî înțeles ni l-a păstrat Neculce, aici e vorba de un copac ce ocrotește: «cetinul», «nalt și răs-firat». Într'o variantă intervine și icoana din scorbură, minunata icoană din pădure, care apără și asigură pe drumet, și de aceia se și găsește atît de adesea orî prin codrii noștri ceî marî. Dar mai ales,

¹ Precum se vede, la noi nu e vorba de un oraș ce se clădește, ci de un lăcaș bisericesc ce se innaltă.

și acolo ca și aici, e vorba de viața tînăra, nevinovată care trebuie să se jertfească pentru ca o piatră să se ție de altă piatră și duhul nimicirii să nu sfarme, noaptea, ceia ce munca de ziua a putut să înnalțe. Plinsetul, uman, al mamei, soția lui Manole meșterul, care, prinsă 'n zid, își jălește copilul, nu face parte din însuși miezul tragediei populare, precum nici povestea, cerută de morala creștină, răsplătitoare, a meșterului care pierе încercînd a se ridica pe aripă de «șițe și sfoare» în naltul cerului, — ceia ce ne trimete până departe, la bătrînul mit al lui Icar cel îndrăzneț.

Neagoe apare însă și în altă înfățișare decît aceia de bogat și evlavios ctitor, în jurul căruia, a cucerniciei și mărinimiei căruia se învîrte această baladă. Nici aici însă nu e o dramă din însăși simțirea, din viața însăși a Domnului. Data aceasta, Neagoe e Negru-Vodă¹; el stă în Scaun și împotriva lui răsare cineva care după dînsul a ajuns în Scaun, dar care și în timpul stăpînirii sale poate va fi făcut să se vorbească de el. E Mircea Ciobanul.

Persoana adevărată a acestuia e a unui mare negustor de oi și berbeci de pe plaiurile noastre pentru tîrgul turcesc al Țarigradului. E un *gelep*, un *cioban* în stil mare și cu cîștigul potrivit. Poporul însă a înflorit în jurul însușirii obișnuite a ciobanului și a dat astfel fiului domnesc al lui Radu-cel-Mare, păstrîndu-î doar pielea albă a odraslei de Voevod, cămașă neagră și alte atribute ale păstorului sărman,

¹ Schimbare din Negru-Vodă, Neagu-Vodă, după ce numele de Neagoe nu se mai întrebuinta la noi.

uitat în munte. Dar—ceia ce arată autenticitatea legendei — cîntărețul știe cele două mijloace de recunoaștere ale unui fiu de Domn: semnele de pe trup, care aici trec, poetic, și prin haină :

În pieptu-i soarele...,

În spate luna,

și cartea de mărturie, tainica adevărîță, asemenea cu dovada ascunsă a căsătoriei lui Petru Șchiopul cu roaba sa ¹, hrisovul său, cum zice singura variantă păstrată ², «ristovul».

E foarte interesant că avem o baladă moldovenească din același timp, al lui Ștefăniță și al lui Petru Rareș. Vartic se chiamă eroul, și cunoaștem pe Hatmanul Petru Vartic, poate Armean de obîrșie, om priceput, învățat și harnic. În baladă e vorba — lăsînd la o parte *țineri în curent* ca aceia care amestecă pe Caimacamiî de moda turcească în această povestire poetică din ciclul eroic —, de Ștefan Vodă, care vinează mult, ca și cel adevărat, de sigur :

Cînd fuse Vinerea-Mare,

Plecă Vodă 'n vinătoare,

de Doamnă, care se pierde după Vartic, om de Curte. ce știe rostul ospetelor, de acesta însuși, care caută vre-un mijloc să scape de această dragoste pri-mejdioasă, și de răzbunarea unui Domn crud, care cercă pe soția sa pentru a vedea ce i se oglindește pe față la vestea că Vartic a fost spînzurat. Să nu uităm de traiul rău între Ștefăniță cel adevărat și

¹ Hurmuzaki, XI.

² În *Baladele* d-lui C. N. Mateescu, Vălenii-de-Munte, 1909.

Doamna Stana, *flica lui Neagoe*, și de moartea lui silnică, datorită, după cronică, otrăvii date de însăși mîna soției lui jignite.

VI.

Mihnea cel Turcit, om crud, a cărui amintire putea fi păstrată prin vărsările de sînge, mai nouă, ale omonimului său, căruia i s'a și zis: cel Rău, e primit în ciclul epic domnesc pentru jertfirea unui boier bogat, Oprișanul din Stoieniștii, cel cu turmele multe. Cum se vede, e vorba tot de vremea în care rostul bogăției stătea în numărul oilor și cirezilor. Un Armaș hain e a treia persoană în dramă¹.

Ceva istoric e fără îndoială și în balada munteană a lui Mihaï-Vodă care taie pe boierii. Știm că Viteazul nu s'a înfrînat niciodată de la răsbunarea sîngeroasă împotriva aceloră dintre sfetnicii săi pe cari-i bănuia de trădare. La uciderea lui Radu Calomfirescu — dacă și numele nu e adăugit și prefăcut de Alecsandri — se reduce cîntarea faptelor lui Mihaï de către popor. Cîntărețul său pe înțelesul tuturor l-a avut Cuceritorul din rîndurile Grecilor ce-l încunjura, și astfel Stavrinos Vistierul, inspirat de cîntecele despre Stratioți, din Morea și Creta, produse și acestea de cîntecele despre vitejii sîrbi, a dat singura poezie populară a isprăvilor lui Mihaï².

Un Iancu-Vodă apare în balada «Letinului bogat» care-și mărită fata cu o deosebită strălucire. Nu trebuie să ne gîndim la Iancu Sasul, care, de și se primbla prin Iași în sanie de os și avea la în-

¹ Se află și la Alecsandri și, splendid prelucrată, la Baronzi.

² Papiu, *Tesaur*, III.

ceputul vieții sale o poveste de dragoste între Petru Rareș și frumoasa Săsoaică din Brașov, de și, în sfârșit, a perit de sabie, la Lemberg, ca și Ioan-Vodă Potcoavă, pe care-l slăvesc cîntecele Cazacilor, — n'a trezit nici într'un fel sentimentele poporului. Și acest «Letin» — Românii n'a avut a face cu *Letinii* catolici decît prin orașe și în măsură foarte mică, pe cînd Letinul, mai ales Ragusan, joacă un rol precumpănitor în bogăția negustorească a Peninsulei Balcanice —, și numele de Mărcușor al *Letinului*, care se amestecă, trimețîndu-ne la vechiul «Crăișor» din al XIV-lea veac, ni arată o proveniență transdunăreană. Astfel «Iancu-Vodă» e acel ce a fost cîntat îndelung, cu admirație și recunoștință, în Balcani, cari l-a văzut trecînd în fruntea oștilor creștine biruitoare ca să facă iarăși Împărăție credincioasă în Țarigrad: decî Ioan Hunyady.

«Miu Cobiul» — Alecsandri aude saŭ tălmăcește «Copilul» —, e viteazul care se luptă cu Ungurul în codru și-l răpune, — ceia ce ne-ar trimete la vreme de anarhie în care «viteji» romîni și unguri se loviaŭ prin poiene, decî la năvălirea lui Gabriel Băthory în 1610-11 la noi, împotriva lui Radu Șerban. Nu e încă vremea haiducilor, cari aŭ a face cu Greci, Turci și poterași. Într'o altă baladă a Miului se ivește și un Ștefan-Vodă. El umblă după sora Miului, și acesta ispitește pe Domn la el și-l pedepsește cu două palme. Tot un Ștefan-Vodă are în fața lui pe haiducul Corbea, care în cutare versiune e — ca, mai târziu, de fapt, Iancu Jianu — un fost boier, un Păharnic. Prins, e închis, mamă-sa-l plînge, și vrednicia lui, ca și iuțea minunată a murgului năzdrăvan, a

«roșului», care nici pe Vodă nu-l suferă 'n spinare, îl face iarăși voinic slobod.

Aici firește că Ștefan-Vodă nu mai e unul care să poată fi recunoscut. Numele, așa de obișnuit în Moldova, după Ștefan-cel-Mare și *pentru* Ștefan-cel-Mare, plutește singur asupra unor povestiri dintre care cea din urmă poate fi și din vremea haiducilor veacului al XVIII-lea. În nuanța de despreț care întovărășește pe acest Ștefan, muieratec și neprevăzător, cutezător și slab, s'ar putea vedea mai curînd tot Ștefăniță, cel care n'a ajuns niciodată bărbat stăpîn pe el și care a scăzut și prin zbuciumul unor patimi prea mari pentru puterea și menirea celui ce le cuprindea în el.

VII.

Între baladele noastre sînt unele, puține — poate ar fi mai multe dacă Ținutul unde s'au născut și au fost cîntate cu mîndrie, ar fi fost cercetat mai de mult și mai harnic —, care ni înfățișează lupte cu Tatarii.

Aceste lupte se știe unde s'au dat. Ceî amenințați de prada hordelor erau Romîniî de la Nistru și de la Dunărea-de-jos. De la o vreme, la începutul veacului al XVII-lea, pentru a se opri încercările de răscoală ale Domnilor noștri, pentru a-i ținea supt ochi și în frîu, Nogaî de-aî Hanului au fost așezați în acest Bugeac dintre cele trei ape, Nistrul, Dunărea și Prutul. Acolo a stat, avîndu-și centrul în largul sat asiatic al Căușanilor, o mare parte dintre Tatarî până la împușinarea lor prin războaie și la hotărîtoarea izgonire de Ruși, în veacul al XVIII-lea, înnainte chiar ca Țarul să fi pus stăpînire pe Basarabia.

Nogaii trăiau din munca robilor creștini și din prada în dauna altor creștini. Une ori călăreții sălbateci pătrundeau până în adâncul Ținuturilor muscălești, polone, ungurești. Alte ori, când nu era război și astfel de păcate ale jafului erau prea aspru oprite de Turci, stăpînii lor, Tatarii căutaă hrană și îmbrăcăminte prin vecini.

Aceștia trebuiau să iscodească mijloace nouă de a se apăra. Moldovenii le găsiră pregătind anume pentru apărarea Margeni de către Bugeac pe țerani liberi, ostași cu drepturi și scutire, cu tradiții și mîndrie, din Codrul Chigheciului, de o parte și de alta a Prutului, în părțile Covurluiului și Fălciului. Acești Codreni erau în veșnică luptă și, după cîte-o ispravă norocită, la ospețele din poiene, se găsiaă cîntăreți cari să *zică* isprăvile voinicilor *Codrului*.

În culegerea lui Alecsandri se află unul din aceste cîntece bătrînești ale vrăjmășiei necurmăte dintre Codreni și Nogaï. Acest cîntec al lui Grue se întîmpină, într'o formă autentică, fără adăugiri și schimbări, și între baladele d-lui Vasiliu. Grue, «feciorul de om», trece aici Prutul și află pe însuși Hanul,

...Domnul cel tătăresc
Cu ochi mici ca de găină,
Cu puterea lui haină,

care, cum se și întîmplă în adevăr, după dreptul cel mai sfînt al Tatarului :

Taie Romîniî din țară
Fără leacă de cruțare.

Grue vrea să răsbune îndelungate suferinți și înfrîngerî, și a pus în gînd

Ca pe Tatar să-l doboare,
Să-l bată și să-l omoare.

Lupta se dă, și Românul răsplătitor învinge.

Vor mai fi fost astfel de balade în timpul, nu tocmai depărtat de noi — pe la 1840 —, când viața Codrului, osebită, asigurată, înzestrată cu privilegii și în stare a se apăra și singură, se mai păstra încă, dînd lui Alexandru Mavrocordat, un prieten al lui Alecsandri și Kogălniceanu și un colaborator pe nedrept uitat al «Romăniei Literare», acele frumoase pagini în care se oglindește ultima înfățișare a acestor oameni vrednici, temuți apărători ai graniței celei mai bîntuite de primejdie.

Codreanu se chiamă o altă baladă, foarte răspîdită, care e în aceiași strînsă legătură cu viața acestor Ținuturi. E vorba de un haiduc, dar de unul care nu samănă cu ceilalți. El pîndește pe Mocani și-i despoaie de bani, de arme, de turme, de cai. Întîlnirea Codreanului cu Mocanul e subiectul cîntecului.

Și el corespunde adevărului istoric. De la o vreme, în cea d'întăiu jumătate a veacului al XVIII-lea, Mocanii ardeleni se văd așezați în părțile Vranci până prin Cașinul Bacăului. Erau lăsați de stăpîni de munți a pășuna pe plaiuri, și Domnia, bucuroasă de venirea lor, nu-î lovia cu taxe prea grele. O sumă de acte în condica lui Constantin-Vodă Mavrocordat¹ îi arată dincolo de Siretiu, în așezările lor vremelnice : de acolo ei treceau, încheind învoieli cu alți stăpîni

¹ *Studii și Documente*, VI.

de pământ, spre Dobrogea, spre Bugeac, spre stepa tătarească, unde, iarna, supt zăpadă, era iarbă bună pentru oile lor.

Între ciobanii noștri și aceștii oameni de altă țară, *străini*, se nășteau adese ori certe pentru pășunea cea mai bogată și alte înlesniri ciobănești. În viața păstorilor unii lângă alții se trezia și lăcomia împotriva celui cu chimirul mai plin, și ea putea să meargă prin acele locuri pustii și fără Cîrmuire până la omor. Doar «oița birsană», dacă era «năzdrăvană», putea să dea de știre stăpînului cu privire la cele așteaptă, și cel fără rude, prieten și răsbunător numai ei putea să-i încredințeze solia de jale pentru maica de-acasă, solie pe care poesia din sufletul popoului o îmbracă în forma celei mai desăvîrșite gingășii. Acestea sînt împrejurările la care se referă *Miorița*, vestită pentru concepția ei delicată ca și pentru forma de superioară frumuseță, — nu însă fără greșelile de limbă, de logică, de adevăr, ale cărturarului, — pe care o îmbracă în culegerea lui Alexandri.

Dacă scapă de astfel de dușmăni ascunse, de astfel de curse viclene, Mocanul, care a vîndut la tirg lînă și brînză, poate găsi în drum pe acest vameș fără de lege, Codreanul, care, Tatar și el în felul lui, nu ară și nu samănă și, dacă nu găsește pe dușman, iea dijmă grea și de la prieten.

La «perdeaua» de oi, cu «urda» bună, la cîrciuma cu vinul curat pîndește Codreanul, «tălhărașul» pe care-l iubește cîntecul făcut pentru ai lui, gata să-l tot asculte înaintea paharului și a bucății de miel fript hoțește în poiană, — haiducia ajungînd astfel

un nou prilej material, un nou îndemn zilnic pentru cîntare. «Calul șarg» și «calul pag» al Mocanului ispitesc pe Codrean, și el cere pe unul din doi :

De mi-o plăcea umbletul,
Eû ți-oiû dà și sufletul.

«Scăpărînd din picioare» și «șuierînd» zboară hoțul care și-a nemerit calul ce-î trebuie ¹.

VIII.

Alt ciclu de cîntece a trebuit să-l aibă Dobrogea. Și pe aici se ciocnia Mocanul cu tálharul de círlanî, de cai buni și de galbenî cu zimți. Și pe aici Tatarul, așezat încă de mult în acestălalt unghiú a trei ape, în acest al doilea Bugeac, avea de lucru, — de și el fu cucerit mai deplin și mai rápede la o pașnică viață de sat, — cu apărătorul romîn al Margeniî. Dar în Dobrogea mai erau de-a lungul Dunării o sumă de vechi sate bogate, în care Cojanî de pe plaiurile Buzăului și Ialomițeni din Baragan aveau lanuri bine muncite, pentru care stăteau la luptă și cu cetele de Romîni innarmați, veniți de peste Dunăre cu călăreții lui Mihaî Viteazul și Radu Șerban, apărînd în același timp *libertatea* lor împotriva celor cari represintaú și aduceau cu dînșii robia pămîntului și robia omului muncitor. Haraciul dat Turcului era mai ușor de purtat decît acea povară înjositoare.

¹ Restul în forma din colecția Vasiliu e o confusie cu inchi-derea haiducilor din alte părți și cu fuga din temniță a lui Corbea. Colecția Vasiliu are și o variantă.

Nici balada dobrogeană n'a fost culeasă la locul ei și în vremea ei; d. T. Burada a adus de acolo mai mult cîntece de alte categorii. Astfel și din acest ciclu avem înaintea numai cîte un tip păstrat din întîmplare și fixat literar.

Acest tip se dovedește a fi dobrogean printr'un amănunt care nu se poate găsi aiurea : al birului, al haraciului. Ceî de dincoace de Dunăre plătiau această sumă, poate chiar una mai mare, dar toți laolaltă prin Domn, pe cînd dincolo, pe pămîntul turcesc, haraciul era cerut în deosebi, de la fiecare, prin agenții, haragerii Pașei sau ai subașei, ai beiului.

Tudor Tudorel — din care Alecsandri a făcut pe Tudor Vladimirescu — e eroul de baladă al Dobrogei. Il găsim așa cum îl știe poporul, în culegerea d-lui Mateescu. S'a însurat «tinerel» și a luat o fată ca aceia de să nu i se afle potriiva în toată Dobrogea :

De frumoasă ce era,
Nici că se mai dovedea
Nici în sat, în Dobrogea.

E circiumăreasă, și lumea nemerește numai la circiuma lui Tudorel, care-și durează din cîștig «mori de argint» cum nu s'aui mai văzut.

«Hoții de Dobrogeni», de Turci din Dobrogea, află de bogăția omului cu nevasta frumoasă. Ei cer haraciū tot mai mare, ca de la unul la care banul cheltuit se face la loc îndată. Iar de la Tudorel

Tot pe an cazan cu bani
Și pe lun' o pungă plină, —

socoteala făcîndu-se la dinșii cu pungile de cîte 500 de lei. Omul plătește, dar nu mai poate dovedi. Se

duc morile — pentru care Dobrogea era vestită —, se duc «viile» — amintim pe cele de la Niculițel, — «moșiile», și e tot în zădar; guriile lacome nu se astupă :

Avutu-le-a, datu-le-a,
De haraciū nu se plătia.

Acum rîndul «mîndreî» a venit în țara unde femeia se vinde. Și, neaflînd cumpărătorî ca pentru frumuseța ei, el va merge să se plîngă :

Și din sat, din sat, din sat,
Și din vad, din vad, din vad,
La cîstitul de 'mpărat,

la Udriiū saū la Țarigradul Sultanilor. Dreptatea n'o află însă, și femeia, întrebată, se învoiește la vînzarea ei¹.

IX.

Altele sînt legăturile cu Turciî la Dunăre. Aici oamenii sînt deprinși cu nevoia păgînului, care de peste apă, orî chiar din cetățile cucerite dincoace, pîndește neconținut la averea, la femeia, la fata creștinului. Aici nu mai e vorba de haraciū, ci de răpire, și niciun drum nu duce la dreptatea împărătească din Țarigradul depărtat.

Această viață a celor ce sufăr de pe urma Turcilor din Brăila, Măcin, Hirșova, Silistra, Rusciuc, Giurgiu, Nicopol, Turnu, Vidin, Orșova, a dat poe-

¹ Și în colecția G. Dem. Teodorescu, p. 669; în colecția Enea Hodoș, p. 54; la Vasiliu, p. 33.

siei narative a poporului un alt ciclu de episoade dramatice pe care-l putem numi *ciclu dunărean*.

Într'o baladă din acest ciclu Turcii rivnesc la fata cea frumoasă a bătrinei. Pătrund în casă, întreabă de dînsa, îi află ascunzătoarea în grădină o duc cu dînșii în luntrea pe care va fi dusă Sultanului. Ea cere să fie deslegată o clipă și, cînd are mîinile slo-bode, se aruncă în Dunăre, care o înghite. Această baladă se întilnește în deosebite colecții.

Altă baladă dunăreană aduce și ea pe Turci în casa femeii celei frumoase, în casa Bădulesei, dar nu pentru dînsa, ci pentru Badiul, un vechi și temut duș-man al vecinilor săi turci. Pe el vrea să-l aibă aceștia, și cîrciumăreasa aleargă să-î găsească un to-varăș, care izbutește a-l scăpa din mîna dușmanilor. Acest cîntec are în Baronzi o formă literară deosebit de strălucitoare, care rămîne însă întregă în cel mai desăvîrșit tip popular.

Balada aceasta e specifică Țerii-Românești; Mol-dovenii avea mai puțin mal dunărean și mai puțină viață lîngă dînsul. Dar astfel de cîntece aș călătorit ca și celelalte, și astfel nu e de mirare cînd le găsim și în părți ardelenene unde Dunărea e cunoscută numai din auz ¹.

X.

Tipul sîrbesc vădit, caracterul de împrumut netă-găduit îl aș alte două tipuri de balade, care nu sînt

¹ În culegerea pâr. Marian, *Fata Sandului* e, cu schimbarea: Nistru pentru Dunăre, tipul cel d'întăiu de baladă dunăreană.

în legătură cu Dunărea, ci înfățișează viață străină de *dincolo* de Dunăre. E o traducere a cîntecelor ce se auziau de la *zicătorii* pribegii cari se înfățișau cu guzla pe la mesele Domnilor și boierilor.

Novac nu e, cum vrea să creadă Alecsandri, care și introduce schimbări în acest sens, Baba-Novac, căpitanul sîrb al lui Mihaï Viteazul. E un erou din vechea legendă poetică a Sîrbilor. Viața care se oglindește în această baladă e viața amestecată cu toate rosturile turcești pe care o duceau conaționaliî guzlarilor ambulanzî. Locurile sînt acelea pe care Turcii le călcau obișnuit, iar Romîniî doar prin cine știe ce împrejurări neobișnuite. Numele de Novac, Novăcița, Ioniță—unchiul lui se chiamă însă în versiunea bucovineană: Balaban —, sînt nume sîrbești, iar ca eroină apare fata cadîului, a judecătorului turc. Dirviciu e numele musulman Derviş, iar Curtea subașului din Odriiu e foarte departe de căsuțele satelor noastre.

E povestea unei pețiri de creștin raiă, supus turcesc, care, prin frumuseța și voinicia lui, poate ispiti pe fata unui Osmanliu, pe odrasla temutului stăpîn, care o fură și luptă cu oricine pentru a o păstra. Așa ceva e, firește, cu totul străin de împrejurările vieții noastre. Episodul cu corbul, care îngrijește de Novac închis, îl mîngîie și-l ajută, e poate un adaus al lui Alecsandri: oricum, e și acesta un element neobișnuit în balada noastră. Îl întîlnim în altă baladă¹.

Sîrb-Sărac e căutătorul de slujbe, care pleacă din satul său pentru a cerca drumul pe unde se poate

¹ La G. Dem. Teodorescu, în formă ornată la Alecsandri, ș. a.

ajunge la locurile cele mari din Impărăție, așa cum
aū făcut miî de feciori săraci ai țerănimii creștine
balcanice timp de trei veacuri. Povestirea e confusă,
cu cîrciume de prin Țarigrad, cu temnițe, cu aju-
torul corbului prieten, cu trimeterea, de mama iubi-
toare, a calului năzdrăvan și cu un sfîrșit ca al lui
Corbea care sare zidul cu negrul său.

Iovan Iorgovan are nume sîrbesc și un cuprins ge-
neral fără notă istorică : numai din Alecsandri cu-
noaștem pe vînătorul ce găsește pe fata din stîncă. În-
cercarea de a face din Iovan un «Erculean», «căpitan
rîmlean», și de a vedea povestea apelor tămăduitoare
de la Mehadia e măcar ciudată. Versiunea Iencea
Sibiincea are numele lui Hunyady așa cum era rostit
de Slaviî din Balcani.

Și *Iancu*, Domnul din *Vidin*, care e pottit să se tur-
cească, face parte din ciclul *trans-dunărean*, *sîrbesc*.

XI.

Haiducul, prin lupta lui îndîrjită, prin dărnicia lui
cu cei săraci, prin ironia vorbelor sale istețe, prin
frumuseța și puterea sa cuceritoare de femei, prin pe-
depsirea străinilor cari aveau țara în mîină și-i cule-
geau fără drept și fără muncă bogățiile, a dat în
sfîrșit un nou ciclu, cel din urmă, baladei populare.

S'a vorbit și mai sus de *Miul*, care merge prin
Muscel, la începutul veacului al XVII-lea, în sunet
de cobuz, «cu durda 'n spinare», avînd tovarăș ne-
despărțit pe credinciosul lui murg, și care, fără laude,
doboară pe fălosul Ianoș Ungurul, cel cu «barba cîț

brului. *Toma Alimoș*—care infățișează moartea voinicului rănit — pare a fi din aceeași epocă. E un înaintaș al adevăraților haiduci, cari au alți dușmani.

Sînt multe cîntecele despre aceștia. Unii au de lucru cu catanele împărătești din Ardeal și Maramurăș, și colecția păr. Tit Bud, editată de Academie, are părți din cîntecul lui Pinteza Viteazul, ajutătorul împotriva Casei de Austria al răscoalei lui Francisc Rákóczy. Și Bucovina are legenda tâlharului localnic, a lui Darie.

Cei mai mulți haiduci sînt însă cei ce țin drumurile la noi. Rare ori ei sînt infățișați *dramatic*, într'un moment caracteristic, hotărîtor, care să li resume viața. Se pare că puterea de concepție a cîntăreților populari slăbise pînă ce ajunseră simpli versificatori ai unei cronice sarbede. Nicî chipurile haiducești nu se cunosc, ele se confundă, și abia, în legătură cu Ținutul unde cîntecul a fost cules, s'ar putea recunoaște unele contururi.

*

Astfel de balade se cîntau la ospetele haiducești din codru sau la mesele cîrciumelor cu gazda frumoasă. Se pomenia iubiri fugare, lupte viteze, suferinți în temnițe, bucuria scăpării.

Cînd haiducii dispărură, balada nu mai fu chemată nicăiri, ea nu mai avu nicî misiune practică. Ea se pierdu odată cu ultimul viteaz biruitor peste poteri, răsbunător asupra Grecilor și cuceritor de inimi tinere. Pentru alte fapte, legale, în legătură cu Statul orînduit, oamenii culturii moderne luară cîntecul în mînă.

VERIFICAT
2017

BIBLIOTECA
UNIVERSITĂȚII

